

Οι θρήνοι για την Άλωση της Κωνσταντινούπολης

/ Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός

Φωτο:newsbomb.gr

Βασίλης Φουρτούνης: δάσκαλος,

Τα γεγονότα σχετικά με την δεύτερη άλωση της Κωνσταντινουπόλεως είναι λίγο πολύ γνωστά. Περισσότερο σημαντική όμως από τα ίδια τα γεγονότα είναι νομίζω η πρόσληψή τους και η ερμηνεία τους από τον ίδιο το λαό.

Η λαϊκή μούσα, λοιπόν, η οποία τόσο αριστοτεχνικά αποτυπώνει στα τραγούδια της τις διάφορες στιγμές της ιστορίας του Έθνους, δεν ήταν δυνατόν να μείνει ασυγκίνητη από την Άλωση της Κωνσταντινούπολης. Αν σκεφτεί κανείς ότι έχουν τόσα χρόνια από τότε και επιβιώνουν τόσοι θρήνοι για την Άλωση τότε αντιλαμβάνεται πόσο βαθιά επηρέασε τον Ελληνικό λαό το γεγονός αυτό.

Από τα Ομηρικά Έπη, μέχρι τα Ακριτικά τραγούδια και τις Παραλογές, ένα ήταν το

χαρακτηριστικό των Εθνικών μας τραγουδιών: Ο θρίαμβος του καλού πάνω στο κακό, του Ελληνικού πάνω στο βαρβαρικό και του ανδρείου πάνω στο τιποτένιο. Με την κατάκτηση των Ελληνικών εδαφών από τους Σταυροφόρους, τους Φράγκους τους Ενετούς και τέλος από τους Τούρκους, καθώς και με την άνθηση της πειρατείας, καινούργια στοιχεία άρχισαν να εισάγονται στη δημοτική μας ποίηση. Ο θρήνος για τη χαμένη πατρίδα, τη σκλαβιά, την αδικία και την ένδεια, καθώς και ο καημός για την αναπόφευκτη ξενιτιά, θα δώσουν σε πολλά τραγούδια μας ένα πονεμένο χαρακτήρα. Το ότι τα ιστορικά και αφηγηματικά μας τραγούδια είναι σχεδόν όλα σε αργό ελεύθερο ρυθμό, δεν είναι τυχαίο.

Με τους θρήνους για την Άλωση όμως συμβαίνει ένα παράδοξο γεγονός. Τα τραγούδια της Άλωσης έφθασαν στις μέρες έχοντας χορευτικό ρυθμό. Τούτο οφείλεται στο γεγονός που έχει σχέση με τις ευκαιρίες που είχαν οι Έλληνες να βρίσκονται μαζί και να τραγουδάνε. Έτσι, εκτός από τους γάμους άλλες ευκαιρίες ήταν και οι μεγάλες Θρησκευτικές γιορτές των Χριστουγέννων και του Πάσχα.

Ειδικότερα την επομένη ημέρα του Πάσχα, οι Έλληνες είχαν την άδεια να συγκεντρώνονται σε υπαίθριους χώρους και να διασκεδάζουν, τις περισσότερες μάλιστα φορές χωρίς την παρουσία του κατακτητή. Επειδή λοιπόν η ημέρα αυτή έπεφτε πιο κοντά στη μαύρη επέτειο, καθιερώθηκε σιγά-σιγά, να τραγουδιούνται τότε και τα τραγούδια της Άλωσης. Το φαινόμενο είναι παρόμοιο με την επιβίωση τραγουδιών του Ακριτικού κύκλου στα έθιμα του γάμου ή σε άλλες θρησκευτικές εκδηλώσεις όπως τα Αναστενάρια.

Η ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ ΚΑΙ Η ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ

Πολλά τραγούδια έχουν γραφτεί για την Κωνσταντινούπολη και την Αγία Σοφιά. Η παράδοση θέλει να συμμετέχουν στο χτίσιμο τους άγγελοι, πουλιά, αλλά και αυτός ο ίδιος ο Κωσταντής (που άλλοτε είναι ο περίφημος ακρίτης, άλλοτε ο ίδιος ο Αυτοκράτορας Μέγας Κωνσταντίνος) όπως φαίνεται από το παρακάτω Ριζίτικο της Κρήτης

Όντεν εθεμελιώνασι οι γι-άγγελοι την Πόλη,

‘που τ’ Άγιον Όρος το νερό κι’ από τη Χιο το χώμα,

κι’ από την Αντριάνούπολη, παίρνουν τα κεραμίδα.

Κι απής την αποκτίσανε οι γι-άγγελοι την Πόλη,

στέκουν και συντηρούν τηνε, κι' αποθαυμάζοντάν την.

Και πώς να την εβγάλομε, και πώς να την ελέμε;

Πόλη, Κωνσταντινούπολη και Κωνσταντίνον πόλη.

Ή το:

“Δεν είναι τούτο θαύμασμα, παράξενο μεγάλο,

που ζέψανε τον Κωσταντή με το βουβάλι αντάμα

να κουβαλά τα μάρμαρα απ'το Μαρμαροχώρι

να φτιάξουν την Αγιά Σοφιά, το μέγα μοναστήρι;

Πέτρα-πέτρα χτίστη η Πόλη, λέει η παροιμία. Βλέπουμε εδώ πόσο θεϊκή ήταν η Κωνσταντινούπολη στη φαντασία του λαού, που φυσικά ποτέ δεν την είχε επισκεφτεί. Επίσης σε πολλά τραγούδια, όπως το Θεσσαλικό που αναφέρεται στο κτίσιμο της Αγιά-Σοφιάς.

Ανάμεσα τρεις θάλασσες, καράβι κινδυνεύει

με τ' άργανα αρμένιζε, με τον αέρα σειόνταν

και με τα χαλκοτύμπανα μαζεύοντ' αντρειωμένες.

Μαζώνονταν, συνάζονταν πύργον θέλουν να κτίσουν,

να στήσουν την Αγιά Σοφιά, το μέγα μοναστήρι.

Τα περιστέρια κουβαλούν, τα χελιδόνια κτίζουν

κι' οι άγγελοι απ' τους ουρανούς βάζουν τα κεραμίδα.

Και το Ζωναράδικο της Θράκης που αναφέρεται στον πόθο για το ξαναχτίσιμο της Αγιάς Σοφιάς, της λαμπρότερης εκκλησιάς που έγινε ποτέ και που έκανε τον αυτοκράτορα Ιουστινιανό να αναφωνήσει “Νενίκηκά σε Σολομών”.

Πιτούν τα περιστέρια σον κι έρχονντι στην αυλή μου,

κλαίει καρδιά μ' κι αναστινάζει,

σκαλίζουνι τον χώμα μου κι το νιρό μ' το πίνουν

Το χώμα ιγώ το χράζουμι, κι το νιρό μ' το θέλου,
θα χτίσου πέντι γι-εκκλησιές κι δέκα μοναστήρια,
θα χτίσου την Αγιά Σουφιά κι την Αγιά Μαρίνα.

Οι περισσότεροι θρήνοι της Άλωσης είναι παραλλαγές ελαχίστων αρχέτυπων τραγουδιών τα οποία κι αυτά με τη σειρά τους προέρχονται από συρραφή στίχων παλαιότερων. Έτσι έχουμε τραγούδια που ξεκινάνε με το στίχο “Σημαίνει ο Θεός σημαίνει η γη, σημαίνουν τα επουράνια” που προέρχεται από το προγενέστερο ποίημα, γνωστό ως Μοιρολόι της Παναγιάς, με πολλές παραλλαγές κυρίως από την ηπειρωτική Ελλάδα.

Σημαίνει ο Θιός, σημαίνει η γης, σημαίνουν τα επουράνια,
σημαίνει κι η Αγια Σοφιά, το μέγα μοναστήρι,
με τετρακόσια σήμαντρα κι εξηνταδυό καμπάνες,
κάθε καμπάνα και παπάς, κάθε παπάς και διάκος.
Ψάλλει ζερβά ο βασιλιάς, δεξιά ο πατριάρχης,
κι απ' την πολλήν την ψαλμουδιά εσειόντανε οι κολόνες.
Να μούνε στο χερουβικό και να 'βγει ο βασιλέας,
φωνή τους ήρθε εξ ουρανού κι απ' αρχαγγέλου στόμα:
“Πάψετε το χερουβικό κι ας χαμηλώσουν τα 'αγια,
παπάδες πάρτε τα γιερά και σεις κεριά σβηστήτε,
γιατί είναι θέλημα Θεού η Πόλη να τουρκέψει.
Μόν' στείλτε λόγο στη Φραγκιά, να 'ρτουνε τρία καράβια°
το 'να να πάρει το σταυρό και τ' άλλο το βαγγέλιο,
το τρίτο το καλύτερο, την άγια τράπεζά μας,
μη μας την πάρουν τα σκυλιά και μας τη μαγαρίσουν”.
Η Δέσποινα ταράχτηκε και δάκρυσαν οι εικόνες.

“Σώπασε κυρά Δέσποινα, και μη πολυδακρύζεις,

πάλι με χρόνους, με καιρούς, πάλι δικά μας είναι”.

Παρεμφερείς στίχους έχει και το “Πήραν την Πόλιν”, επίσης με πολλές παραλλαγές, που αναφέρεται στο χρονικό της Άλωσης και την τελευταία λειτουργία αλλά και η προφητεία “Πάλι με χρόνους με καιρούς, πάλι δική σου θα’ ναι”, που κράτησε ζωντανό επί πέντε αιώνες τον πόθο για την απελευθέρωση της Πόλης:

Πήραν την Πόλιν, μωρέ πήρανε, πήραν τη Σαλονίκη,

πήραν και την Αγιοσοφιά το μέγα μοναστήρι

πώχει σαράντα όνο ‘κκλησιές κι’ εξήντα όνο καμπάνες

κάθε καμπάνα και παπάς, κάθε παπάς και ψάλτης.

Σιμά να βγούνε τα Ιερά, κι’ ο Βασιλεύς τον κόσμον,

περιστερά κατέβηκεν από τα μεσουράνια:

Πάψετε το Χερουβικό, κι’ ας χαμηλώσουν τ’ Άγια,

Παπάδες πάρτε τα Ιερά και σεις κεριά σβηστείτε,

γιατί ‘ναι θέλημα Θεού, η Πόλη να τουρκέψει.

Ηδέσποινα τaráχτηκε κι’ εδάκρυσαν οι’ κόνες

Σώπασε κυρά Δέσποινα και σεις ‘κόνες μην κλαίτε

Πάλι με χρόνους με καιρούς, πάλι δική σου θα’ ναι.

Άλλο Ποντιακό τραγούδι για το χαμένο κλειδί της Αγιά Σοφιάς τελειώνει με τους στίχους:

Χρόνους έρθαν και πέρασαν, καιροί έρθαν και δέβαν,

‘νεσπάλθεν το κλειδίν άθες, κι επέμνεν κλειδωμένον.

Θελ’ απ’ ουρανού μάστοραν και από την γην αργάτεν

Σε μια Μακεδονική παραλλαγή του γίνεται λόγος για ένα θαύμα που σύμφωνα με

την παράδοση έγινε στην Αγιά Σοφιά, όπου τα Άγια Σκεύη φυγαδεύτηκαν από ένα άγγελο- ιερέα που εξαφανίστηκε πίσω από μια πόρτα που όσο κι αν την έψαξαν ύστερα οι Τούρκοι δεν μπόρεσαν να την βρουν.

Έπαψ' ευθύς η λειτουργιά, σωπάσαν οι ψαλτάδες,
η εκκλησιά αναστέναξε, σβηστήκαν τα καντήλια,
οι 'κόνες άρχισαν να κλαιν, να χύνουν μαύρα δάκρυα.

Κι ο βασιλιάς μετάλαβε με το φουσάτο τον όλο,
και στ' άλογο τον ρίχτηκε και πάει να πολεμήσει,
λέγοντας προς την Παναγιά και τους Αγίους όλους:

- Σώπασε κυρά Δέσποινα, και σεις Άγιοι μην κλαίτε
πάλε με χρόνους με καιρούς, πάλε δικά μας θα' ναι.

Και τη στιγμή που ο βασιλιάς από τη θήρα βγήκε,
ένας πανέμορφος παπάς στα χέρια τον κρατώντας
την Κοινωνιά και το Σταυρό και το Ιερό Βαγγέλιο,
έβγαλε μian οργιά φτερά και σαν αητός υψώθη
και πέταξε στους ουρανούς από 'να παραθύρι,
για να μην πέσουν στης Τουρκιάς τ' αντίχριστα τα χέρια.

αρχείο λήψης

Οι τελευταίες στιγμές του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου περιγράφοντα στο παρακάτω Ποντιακό τραγούδι:

ο Βασιλεάς ο Βασιλεάς, παργοριάν 'κι παίρνε.

Επαίρεν τ' ελαφρόν σπαθίν, τ' Ελληνικόν κοντάριν

τσοι Τούρκους κρούγνε'ς σο σπαθίν,

τσοι Τούρκους 'ς σο κοντάριν,

τριακόσιους Τούρκους έκοψεν και δεκατρείς πασάδες,

τσακώθεν το σπαθίν ατού, κι εσκίγεν το κοντάριν.

Όντεν εκαλοτέρεσεν, απεσ' τσοι Τούρκς επέμνεν

κι όντεν εκαλοτέρεσεν και μοναχός επέμνεν.

Κι ατοίν ατόναν έθαψα'ς σο χλοερόν τιουσ' έκιν.

Άλλα τραγούδια περιγράφουν τους αγώνες αφανών ηρώων που βρέθηκαν στις άνισες μάχες όπως του νέου από την Τραπεζούντα που η μάνα του ως άλλη Σπαρτιάτισσα τον προστάζει:

“Έπαρ' υιέ μ' την σπάθην σου, τ' Ελλένικον κοντάρι σ'

δεβ' ατουनों, σκόρπισον ατ'ς σαν άνεμος τα φύλλα”

Χίλιους έκοψα την πιρνήν, χίλιους το μεσημέριν,

μα ο Θός έστεσεν την βροχήν και βρέχει Τουρκοπούλεα,

ο Θεός έστεσεν την βροντήν, βροντούν τα εγκλησίας.

Ντ' εποίκαμεν σε νε Θεέ, 'ς σο αίμαν βουτεμένοι!

Σεράντα χρόνια χτίσκουνταν του Έλλενου το καστρον

κι ατώρα να χαλάεται με το βαρύν την σπάθην!

Εκεί πουλλία κελαηδούν με φλιβερόν λαλίαν,

εκεί Έλλενοι απέθεναν, μύρεα παλληκάρεα!

Στο Θρακιώτικο τραγούδι γίνεται λόγος για τρία (Κρητικά) καράβια που κατόρθωσαν να διαφύγουν με κάποια ιερά σκεύη της Αγίας Σοφίας. Στην πραγματικότητα όμως πρόκειται για τρία Γενουάτικα καράβια και ένα Ελληνικό υπό τον ναύαρχο Φλαντανελά τα οποία σύμφωνα με τον χρονικογράφο Φραντζή κατόρθωσαν να διασπάσουν τον κλοιό των Τουρκικών πλοίων προκαλώντας μάλιστα μεγάλη καταστροφή και να εφοδιάσουν την πολιορκημένη Πόλη με τρόφιμα. Το γεγονός αυτό εντυπωσίασε τους Έλληνες και τραγουδήθηκε σαν θρύλος.

Τρία καρά - κρουσταλλένια μου,

τρία καρά - τρία καράβια φεύγουνι,

που μέσα που την Πόλι, κλαίει καρδιά μας,
κλαίει κι αναστενάζει.

το' να φορτώνει του Σταυρό, κι τ' άλλο του Βαγγέλιου
του τρίτου του καλύτερου, την Άγια Τράπεζά μας,
μη μας την πάρουν τα σκυλιά, κι μας τη μαγαρίσουν
Η Παναγιά αναστέναξι, κι δάκρυσαν οι 'κόνις

Στους θρήνους τα πουλιά συμμετέχουν στο πένθος και παύουν να κελαηδούν, όπως
στο Θρακιώτικο:

Γιατί πουλί δεν κελαηδείς πως κελαηδούσες πρώτα;
Για πώς μπορώ να τραγουδώ 'πως κελαηδούσα πρώτα;
μου κόψαν τα φτερούδια μου, μου κόψαν τη λαλιά μου,
μας πήρανε την Πόλη μας και την Αγιά Σοφιά μας.

Τα πουλιά γίνονται μάρτυρες των φρικτών γεγονότων όπως σ' αυτό από τον Πύργο
της Βόρειας Θράκης τον οποίο οι αγεωγράφητοι και ανιστόρητοι πολιτικοί μας
αποκαλούν σήμερα Μπουργκάς:

Πουλάκι νάμαν να πετώ, νάμαν χιλιδονάκι,
να πήγαινα στης Βουργαριάς τα μαύρα κορφοβούνια
να κάθομαν να έβλιπα την Πόλης του λιμάνι,
που αρμινίζουν τ' άρμινα και βάζουν τα καράβια.
Για έβγα έξω, βασιλιά κι' αφέντη Κουσταντίνι,
να διείς την Πόλ' που άναψι, πώς καίν' τα μοναστήρια.
Το πώς να βγει ου βασιλιάς κι αφέντης Κουσταντίνους;
ιχθές προύι λαβώθηκι, προύι μι την αυγούλα.

Τα πουλιά επίσης ρωτιούνται με αγωνία από τους άλλους Έλληνες για την τύχη
της Βασιλεύουσας όπως στο τραγούδι από την Ελασσόνα.

Ερ' ένα πουλάκι ξέβγηνε που μεσ' από την Πόλη,
χρυσά ταν τα φτερούγια του, χρυσά και κεντημένα
κι ήσαν καημένα από φωτιά και μαυροκαπνισμένα.
“Πες μας, πές μας, πουλάκι μου, κάνα καλό χαμπέρι”
“Τί να σας πω, μαύρα μ' παιδιά, τί να σας μολογήσω;
Πήραν την Πόλιν η Τουρκιά, πήραν και το Φανάρι.

Αλλού, όπως στο παρακάτω Μακεδονικό τραγούδι, τα πουλιά αναλαμβάνουν να μεταφέρουν το μήνυμα της Άλωσης στην υπόλοιπη Ελλάδα. Τότε όμως ελεύθερες περιοχές ήταν μόνο το Δεσποτάτο του Μορέως και η Αυτοκρατορία της Τραπεζούντος.

N- ισείς πουλιά μ' πιτούμινα, πιτάτι στον αέρα,
χαμπέρ' να πάτι στο Μορηά, χαμπέρι στην Ελλάδα.
Τούρκοι την Πόλι πήρανι, πήραν τη Σαλονίκη,
πήραν κι την Αγιά Σοφιά το μέγα μοναστήρι.

Χαρακτηριστικό είναι και το Ποντιακό μοιρολόι που ενέπνευσε τον Κωνσταντίνο Καβάφη στο περίφημο ποίημά του “Πάρθεν”:

Έναν πουλίν, καλόν πουλίν εβγαίν' από την Πόλην°
ουδέ στ' αμπέλια κόνεψεν ουδέ στα περιβόλια,
επήγεν και-ν εκόνεψεν α σου Ηλί' τον κάστρον.
Εσείξεν τ' έναν το φτερόν σο αίμα βουτεμένον,
εσείξεν τ' άλλο το φτερόν, χαρτίν έχει γραμμένον,
Ατό κανείς κι ανέγνωσεν, ουδ' ο μητροπολίτης°
έναν παιδίν, καλόν παιδίν, έρχεται κι αναγνώθει.
Σίτ' αναγνώθ' σίτε κλαίγει, σίτε κρούει την καρδίαν.
“Αλί εμάς και βάι εμάς, πάρθεν η Ρωμανία!”

Μοιρολογούν τα εκκλησιάς, κλαίγνε τα μοναστήρια
κι ο Γιάννες ο Χρυσόστομον κλαίει, δερνοκοπιέται,
-Μη κλαίς, μη κλαίς Αϊ-Γιάννε μου, και δερνοκοπισκάσαι
-Η Ρωμανία πέρασε, η Ρωμανία 'πάρθεν.

-Η Ρωμανία κι αν πέρασεν, ανθεί και φέρει κι άλλο.
Η συνέχεια είναι πολύ γνωστή και τραγουδιέται συχνά:

“Ναϊλοί εμάς και βάϊ εμάς, πάρθεν η Ρωμανία”

Μοιρολογούν τα εγκλησιάς, κλαίγνε τα μοναστήρια
Όλ' έπαιρναν υπομονήν, επαίρναν παργορίαν
Α-Γιάννες κι Αε-Θοδωρον και Αγιά Σοφιά 'ς την Πόλην
παρηνοσίαν 'κι είχανε, ουδέ παρηγορίαν.

“Α-Γιάννε, επάρ' υπομονήν, επάρ' και παργορίαν
οι Έλληνες γερούν κι ανθούν και φέρνουν πάλεν άλλα”

Ο ήλιος σε αρκετές περιπτώσεις γίνεται κι αυτός μάρτυ-ρας των τραγικών ημερών, οπότε γυρίζει το βράδυ “μαυρομε- λανιασμένος” και τα διηγείται στη μητέρα του ή σε άλλους. Μπορούμε να θεωρήσουμε ότι όλα αυτά τα τραγούδια έχουν τη ρίζα τους στην παραλογή του Ήλιου και της Λυγερής.

Ήλιε που βγαίνεις το πρωί και βράδυ βασιλεύεις,
όλο τον κόσμο γκιζεράς κι όλη την οικουμένη.
Για πές μας τ' είδες σήμερα κι είσαι σκοτεινιασμένος;”

“Τι να σας πω μωρέ παιδιά, τι να σας μολογήσω;
Επήρε ο Τούρκος τη Σοφιά, το Μεγα Μοναστήρι
με πιο τραγικά λόγια απαντάει ο ήλιος στην Ποντιακή παραλλαγή:
Αϊλί, ντ' είδαν τα μάτια μου'ς σο σημερινόν τη μέραν.

Αντίς αρνιά παιδιά σπαζ' νε, αντίς πρόβατα μάννες,
αντίς τα κράρα τ' άκλερα, σπάζ' νε τα παλληκάρια.

Άλλοτε πάλι το μήνυμα μεταφέρουν θρηνολογώντας Έλληνες ναυτικοί:

Θρήνος κλαυθμός και οδυρμός και στεναγμός και λύπη,
Θλίψις απαραμύθητος έπεσεν τοις Ρωμαίοις.

Εχάσασιν το σπίτιν τους, την Πόλιν την αγία,
το θάρρος και το καύχημα και την απαντοχήν τους.

Τις το 'πεν; Τις το μήνυσε; Πότε 'λθεν το μαντάτο;

Καράβιν εκατέβαινε στα μέρη της Τενέδου

και κάτεργον το υπάντησε, στέκει και αναρωτά το:

- "Καράβιν, πόθεν έρκεσαι και πόθεν κατεβαίνεις;"

- "Ερκομαι ακ τα' ανάθεμα κι εκ το βαρύν το σκότος,

ακ την αστραποχάλαζην, ακ την ανεμοζάλην°

απέ την Πόλην έρχομαι την αστραποκαμένην.

Εγώ γομάριν Δε βαστώ, αμέ μαντάτα φέρνω

κακά δια τους χριστιανούς, πικρά και δολωμένα.

Ένα άλλο θέμα που συναντάμε στα τραγούδια της Άλωσης στρέφεται γύρω από την άρνηση των Χριστιανών να δεχθούν την Αγία Σοφιά ως τζαμί, όπως το Σκυριανό.

Εμείς -μάννα μ' - δε θέλουμε τζαμιά, χοτζάδες να λαλούνε,

μον' θέλουμε τ' Αγιά-Σοφιά, το μέγα μοναστήρι,

Στο αντίστοιχο τραγούδι από την Νικομήδεια, το μήνυμα στέλνεται στον Πασσά με αρκετή ειρωνεία.

Και σεις πουλιά της Ρούμελης κι αηδόνια μ' της Αθήνας,

αυτού που πάτε, σεις, πουλιά μ', αυτού που θα σταθείτε,
να χαιρετάτε τον Πασσά και να τον προσκυνάτε.

Αυτού τζαμί δεν γίνεται, Τούρκοι δεν προσκυνάνε.

Αυτού θα μένει Αγιά Σοφιά, το μέγα μοναστήρι.

Οι σχετικές με την Άλωση, παραδόσεις και οι θρύλοι του λαού μας ήταν φυσικό να μετατραπούν σε τραγούδια για να μεταδοθούν στις επόμενες γενιές. Έτσι έχουμε το τραγούδι της Καλογριάς με το ξαναζωντανέμα των μισοτηγανισμένων ψαριών από τη Μικρά Ασία:

Καλογρηά μαγέρευε ψαράκια στο τηγάνι

και μια φωνή, ψιλή φωνή, απανωθιό της λέγει:

Πάψε γρηά το μαγεριό κι η Πόλη θα Τουρκέψει.

Όταν τα ψάρια πεταχτούν και βγούν και ζωντανέψουν,

τότε κι ο Τούρκος θε να μπει κι η Πόλη θα Τουρκέψει.

Τα ψάρια πεταχτήκανε, τα ψάρια ζωντανέψαν

κι ο αμηνάς εισέβηκεν στην Πόλη καβαλάρης.

Επίσης το λάλημα του βρασμένου πετεινού στο Θρακιώτικο τραγούδι όπου, σύμφωνα με κάποιες ερμηνείες, παρουσιάζονται τα δύο σύμβολα του Ελληνισμού, ο Μέγας Αλέξανδρος, και ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος να μην πιστεύουν ότι είναι δυνατόν να παρθεί η Πόλις.

Αλέξαντρους μπρ' αμάν αμάν.

Αλέξαντρους (κι) ου βασιλιάς

Αλέξης αντρειομένους κι ου μικρου Κουσαντίνους.

Μαζ' έτρωγαν, μαζ' έπιναν, μαζί χαρουκουπιούνταν,

ακούν λαλιά 'που τον Θιό, λαλιά που τα ουράνια.

“Θα πάρ' ου Τούρκους του ψουμί, θα σέβη κι στην Πόλη”

Αλέξαντρους δεν πίστιψι, Αλέξης δεν πιστεύει.

“Ντα βγουν τα ψάρια ‘π’ τουν νταβά

κι πιτεινός π’ τη βράση,

τότι κι’ ου Τούρκους θα γινή αφέντης μεσ’ την Πόλη.

Του λόγου δεν απόσουσι κι’ γίνηκι του θάμα:

Πηδούν τα ψάρια ‘π’ του νταβά μισοτηγανισμένα

κι’ ου πιτεινός ελάλησι κι’ Αλέξαντρους πιστεύει.

Οι υπόλοιποι θρήνοι, που δε σχετίζονται με τα παραπάνω τραγούδια, είναι συνήθως τοπικοί. Συχνά συναντιέται σε θρήνους του κουρσέματος η περίπτωση της πεθεράς με τις πολλές νύφες που φεύγουν να γλιτώσουν, όπως στο Πασχαλινό χορευτικό τραγούδι από το χωριό Θραψίμι Καρδίτσας.

Γιε μου πατήσαν την Αγιά Σοφιά,

το μέγα μοναστήρι-κι οϊ Μαρούλα μου

πήραν παιδιά απ’ το δάσκαλο, κορίτσια απ’ το κερκέφι,

πήραν μια δόλια πεθερά, με δεκαοκτώ νυφάδες.

Ν’ όλες οι νύφες περπατούν κιόλες μπροστά πηγαίνουν,

μια νύφη άλλο μικρότερη, δεν μπορ’ να περπατήσει.

Περπάτα νύφη μ’ θαρετά σαν τσ’ άλλες τις νυφάδες.

Δεν μπορώ, αϊ μάνα μ’,

δεν μπορώ μπροστά να περπατήσω.

Με κλαίει ο πόνος των παιδιών και ο χαμός τ’ αντρός μου.

Στο Θρήνο από την Καππά Καρδίτσας, συναντάμε έναν άλλο παράγοντα που φαίνεται ότι έπαιξε δόλιο ρόλο στην έκβαση της ιστορίας, τους Φράγκους, που ενώ είχαν πολλά στρατεύματα σε όλη την Ελλάδα, δεν βοήθησαν καθόλου τους Χριστιανούς επειδή ήταν ορθόδοξοι και όχι καθολικοί.

Να 'μαν δεντρί, λέει, στη Βενετιά,
χρυσή μηλιά στην Πόλη,
και κόκκινη τριανταφυλλιά μεσ' τους επτά ουράνους.

Ν' ανέβαινα να βίγλιζα την Πόλη πώς τουρκεύει.

“Πόλη μου, για δε χαίρεσαι; για δε βαράς παιγνίδια;

“Το πώς μπορώ να χαίρομαι και να βαρώ παιγνίδια.

Μέσα με δέρνει ο θάνατος, ν' όξω με δέρν' ο Τούρκος
κι απ' τη δεξιά μου τη μεριά Φράγκος με πολεμάει”.

Πιο εμφανής είναι η αγανάκτηση στο Ριζίτικο της Κρήτης

Πόλη και πού' ν' οι πύργοι σου, και τα καμπαναριά σου
και πού' ν' οι γι-αντρειωμένοι σου, ν-όμορφα παληκάρια;

Η μαύρη γης τα χαίρεται, στο μαυρισμένον Άδη.

Δεν έχω αμάχι τση Τουρκιάς, μηδέ κακιά του Χάρου,
μον' έχω αμάχι τση Φραγκιάς, αμάχι έχω του Φράγκου.

Στο τραγούδι από την Σινασό της Καπαδοκίας, γίνεται λόγος για τα τρία “βήματα” δηλαδή τα προπύργια της Ορθοδοξίας. Τ' “απάνω βήμα” είναι το βήμα του οικουμενικού Πατριάρχη, δηλαδή η Αγία Σοφία, “κάτω βήμα” το τραγούδι εννοεί τον Μοριά, ο οποίος με τις εμφύλιες έριδες που τον απασχολούσαν ουδόλως ασχολήθηκε με τους κινδύνους της Κωνσταντινούπολης, και με το “μεσακό” εννοεί την υπόλοιπη Ελλάδα που ήδη βρισκόταν σε ξένη κατοχή.

Τ' απάνω βήμα πάρθηκεν, το κάτω' ποκοιμάται,

το μεσακό εστράγγισε, παιδιά, πάρθην η Πόλι.

Κλαμμός, θραμμός που γένηκε εκείνην την ημέρα,

‘χασεν η μάνα το παιδί και το παιδί την μάνα.

ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΜΕ ΠΡΟΣΘΗΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ

Δύο είναι κυρίως οι παλαιότερες παραλογές που προσαρμόστηκαν με όποιες

μετατροπές στους στίχους τους ώστε να γίνουν τραγούδια της Άλωσης. Η πρώτη είναι των “Τριών καλογέρων. Η παραλλαγή των “Τριών καλογέρων” είναι πολύ συνηθισμένη και συνυφασμένη με τις δύσκολες ώρες του Ελληνισμού. Στα τραγούδια της Άλωσης το καράβι αυτό παρουσιάζεται για να σώσει τα ιδεώδη του Ελληνισμού. Στα τραγούδια της Επανάστασης του 1821, το ίδιο πλοίο, εξοπλισμένο με κανόνια, πολεμά με επιτυχία τον κατακτητή.

«Τρεις καλογέροι κρητικοί και τρεις απ’ τ’ Άγον Όρος

Καράβιν αρματώνουνε και καλοσυγυρίζουν

Στην πρύμνη βάζουν το σταυρό, στη μεσ’ τον Πατριάρχη

Και ψάλλαν το χερουβικό και τ’ άξιον εστίν ως

Φωνή ηκούσθη εξ ουρανού, εκ στόματος αγγέλου

Ας πάψει το χερουβικό και τ’ άξιον εστίν ως

Πήραν οι Τούρκοι τη Σοφιά, το Μέγα Μοναστήρι

Πώ ’χει τριακόσια σήμαντρα κι εξήντα δυο καμπάνες» (Μακεδονιάς)

Σχετικό είναι και το τραγούδι του Κυρ Βοριά στο οποίο σε μια Κρητική παραλλαγή του ένα κοράσι φωνάζει τον αγαπημένο της, τον οποίο μια φουρτούνα δεν τον αφήνει να επιστρέψει, ένα ναυτόπουλο βλέπει την καταστροφή της Κωνσταντινούπολης και προβλέπει τριήμερη θεομηνία όπως ακριβώς και με το θάνατο του Ιησού στο Σταυρό.

Ανέβα, βρε ναυτόπουλο, ανέβα στο κατάρτι,

να ιδής τι αέρας θα σ’κωθή, τι άνεμος θα σύρη.

Με γέλια γέλια ανέβαινε, κλαίγοντας κατεβαίνει.

Τί είδες, βρε ναυτόπουλο και κλαις και κατεβαίνεις;

Είδα την Πόλη πώς χαλνά, τα κάστρα της πώς πέφτουν,

θ’ ακούης τι αέρας θα σ’κωθή, και τι βορηάς θα σύρη,

θα σύρη τρία μερόνυχτα, τρεις μέρες και τρεις νύχτες,

θα ξεριζώση δενδρικά, θα ξεπατώση σπίτια.

Το δεύτερο τραγούδι που συναντάμε πολύ συχνά με στίχους για την Άλωση είναι η

παραλλαγή του Κριματισμένου με την οποία έτσι κι αλλιώς ξεκινούσε ο Πασχαλινός χορός στα περισσότερα ελληνικά χωριά. Αυτή ξεκινάει με το στίχο Ήρθε Λαμπριά και Πασχαλιά ή αλλού με το:

Σήμερα ψέλνουν εκκλησιές, κι όλα τα μοναστήρια

ψέλνει και η Αγιά Σοφιά, το μέγα μοναστήρι

με τετρακόσια σήμαντρα κλπ.

απ' εδώ και πέρα ή συνεχίζει με τους μεσαιωνικούς στίχους

Μάνα στολίζει τον νγιό στην εκκλησιά να πάνε κλπ

ή μετατρέπεται σε τραγούδι της Άλωσης όπως στο Κερασουντέικο

Ψιλή φωνή εξέβγηκε από τα επονράνεα

Αγιά Σοφία πάρθηκε σ' Αγαρηνού τα χέρια.

Η ΠΟΛΗ ΣΤΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Το όνομα της Πόλης συναντιέται ήδη από τα Ακριτικά έπη στα τραγούδια του Ελληνικού λαού. Ακόμη κι αν είχαν περάσει αιώνες από την Άλωση της, η Κωνσταντινούπολη εξακολουθούσε να παραμένει το μεγαλύτερο κέντρο του Ελληνισμού. Οι περισσότεροι Έλληνες της Πόλης ήταν μεγαλοαστοί και κατοικούσαν σε αρχοντικά αριστοκρατικών συνοικιών ή θερέτρων. Εμπορικός σύνδεσμος ανατολής και Δύσης, προμήθευε την Ελλάδα με πλήθος προϊόντων αρίστης ποιότητας. Αυτή η ευμάρεια πέρασε στα τραγούδια, τα νανουρίσματα και γενικά στις καθημερινές εκφράσεις των απανταχού Ελλήνων. Έτσι το γαμήλιο γλέντι θέλει προσκεκλημένους άρχοντες από την Πόλη:

Από την Πόλη άρχοντες, κι από τη Χιό παπάδες

κι από τα Γεροσόλυμα να έλθουν οι ψαλτάδες.

Στα παινέματα και τα ταξίματα το όνομα της Πόλης δεν λείπει:

Να σε χαρίσω μάλαμα, ασήμι και λοάρι

και την Κωσταντινούπολη με το μαργαριτάρι

Το Θρακιώτικο τραγούδι εκφράζει το θρησκευτικό πόθο των Ελλήνων:

Στην Πόλη να καλοναρκά, στο Πατριαρχείο να ψάλλει

και μέσα στην Αγιά Σοφιά να μπη να λειτουργάει

Ένα τραγούδι από τα Τζουμέρκα λέει:

για ν' αρμενίσουμε καλά, στην Πόλη για να πάμε

να μπούμε στην Αγιά Σοφιά, με τις χρυσές καμπάνες

Για την εμπορική της σημασία ο λαός της Τραπεζούντας λέει:

Στράφταν τα γιαλούς, στράφταν τα περιάλια

Στράφταν τα ταρσά, της Πόλης τ' αργαστέρια

Η μητέρες στη Ρόδο νανουρίζοντας τα παιδιά τους τραγουδούν:

Κι' αμ μου το φέρης ύπνε μου, τρεις χώρες σον χαρίζω

Τημ Πόλημ με το Γαλατάν, τη Χιόν με τα γαλούνια

και τηγ Κωσταντινούπολημ με τα καλά της ούλα.

Περισσότερο όμως πέρασε στα τραγούδια των Ελλήνων ο πόθος για την απελευθέρωση της και ο πόνος για την κλειστή εκκλησιά. Χαρακτηριστικό είναι το Κυπριακό τραγούδι αγάπης:

Θεγέ μου να ξημέρωνεν, μια μέρα με τον ήλιον

να πάρω γω την π' αγαπώ, τζ'η Πόλη το Βασίλειον

Δήθεν ερωτικά ή γαμήλια τραγούδια προσπαθούσαν να περάσουν κρυφά τα Ελληνικά ιδεώδη στις συναθροίσεις τους όπως το γνωστό από την Προποντίδα όπου στον πρώτο στίχο της κάθε στροφής το κείμενο παραπέμπει στο Βυζάντιο, ενώ το υπόλοιπο τραγούδι είναι ερωτικό.

Καράβι караβάκι που πας γιαλό γιαλό,

Με κόκκινη σημαία και με χρυσό σταυρό,

Αν είσαι για την Πόλη και την Αγιά Σοφιά,

Πάρε και μένα μέσα και σύρε στο καλό,

Επίσης στο τραγούδι “Σαν τα μάρμαρα της Πόλης”, βλέπουμε πόσο βαθιά χαραγμένα είναι στη συνείδηση των Ελλήνων η τελειότητα της Αγιά - Σοφιάς, ώστε να χρησιμοποιείται σαν μέτρο σύγκρισης της ομορφιάς των γυναικών σε ερωτικά τραγούδια.

Σαν τα μάρμαρα της Πόλης, που’ ναι στην Αγιά Σοφιά

έτσι τ’αίχες ταιριασμένα, μάτια, φρύδια και μαλλιά.

Στην Ιμβριακή παραλλαγή όμως το τελευταίο δίστιχο δεν παραλείπει και τον ύψιστο πόθο του Ελληνισμού:

Της Αγιά Σοφιάς οι Πόρτες δεν ανοίγουν με κλειδιά

μόνο θέλουν ευζωνάκια και Ελληνικά σπαθιά

Η “ΜΕΓΑΛΗ ΙΑΕΑ”

Η Μεγάλη Ιδέα μπορούμε να πούμε ότι ξεκίνησε αμέσως μετά την Άλωση. Ως κοινός πόθος όλου του Ελληνισμού, άνθισε λίγο πριν την Επανάσταση και διατηρήθηκε μέχρι τη Μικρασιατική Καταστροφή. Πολλά λοιπόν είναι τα τραγούδια που γράφτηκαν εμπνευσμένα απ’ αυτήν. Δυστυχώς λίγα από αυτά είναι γνήσια τραγούδια του λαού, ενώ τα περισσότερα είναι μέτριες απομιμήσεις. Ένα από αυτά είναι και το παρακάτω του Ντεληγιάννη:

Μαζεύει νιους για πόλεμο, γέροντες για ορμήνια

να παν να πολεμήσουνε, δυο τρεις μεγάλες χώρες

την Πρέβεζα για το φλουρί, την Άρτα για τ’ ασήμι

και την Κωνσταντινούπολη, για τη Χριστιανοσύνη.

Τέτοιες απομιμήσεις συνέθεσαν και επώνυμοι συνθέτες κυρίως για παιδαγωγικούς σκοπούς όπως το Δημοτικοφανές του Γεωργίου Λαμπελέτ, σε στίχους του Ζαχαρία Παπα ντωνίου.

Στην Αγιά Σοφιά αγνάντια βλέπω τα ευζωνάκια

στους πολέμους μαυρισμένα, τα ευζωνάκια τα καημένα

κλέφτικο χορό χορεύουν και αντίπερ' αγναντεύουν.

Κι' αγναντεύοντας την Πόλη τραγουδούν και λένε

Πάλι θα γενούν δικά μας κι' η μεγάλη εκκλησιά μας

Τούτ' ειν' οι χρυσοί οι θόλοι, αχ, κατακαημένη Πόλη

Στην Κυρά τη Δέσποινα μας πες να μη λυπάται

στις εικόνες να μην κλαίνει, τα ευζωνάκια μας το λένε,

τα ευζωνάκια τα καημένα στους πολέμους μαυρισμένα

Κι' ο παπάς πού 'ναι κρυμμένος μεσ' στο Άγιο Βήμα

τα ευζωνάκια δεν θ' αργήση να'βγη να τα κοινωνήση

Κι' όπου να' ναι βγαίνουν τ'Άγια μέσα σε μυρτιές και βάγια.

Ένα από τα τραγούδια, εμπνευσμένα από τον πόθο για απελευθέρωση της Βασιλεύουσας, του Μανώλη Καλομοίρη σε ποίηση Σταματέλλου, συναντιέται σήμερα στις συλλογές με διαφορετικούς στίχους που δεν θίγουν μια κακώς εννοούμενη και έξωθεν επιβεβλημένη φιλία. Το παραθέτουμε με τους αυθεντικούς αρχικούς του στίχους.

Έγια μόλα, έγια λέσα, φύσηξε βορηά,

σπρώξε κύμα το καράβι, βόηθα Παναγιά.

Στην Αγιά Σοφιά να πάμε, έγια μόλα για,

για να πάρουμε του Τούρκου τα χρυσά κλειδιά.

Να καθίσουμε τη σκλάβα πάλι στο θρονί,

να την προσκυνήσει ο κόσμος ρήγισσα τρανή.

Το σημαντικότερο από όλα του τα έργα είναι και η τελευταία του όπερα “Κωνσταντίνος Παλαιολόγος” με υπότιτλο “Πήραν την Πόλη”, σε κείμενο του μεγάλου Νίκου Καζαντζάκη. Στην εποχή μας, ευτυχώς, οι συνθέτες και ποιητές δεν ξέχασαν την Κωνσταντινούπολη. Πρόσφυγες δεύτερης και τρίτης γενιάς γράφουν έργα γι’ αυτήν όπως ο συνθέτης Νότης Μαυρουδής κι ο ποιητής Μέντης Μποσταντζόγλου (Μποστ) το 1988 μιλάνε με τρυφερότητα για τη χαμένη πατρίδα μας.

Πόλη, Κωνσταντινούπολη, πατρίδα μου χαμένη,

Βασίλισσα των πόλεων χιλιοτραγουδισμένη.

Είσαι στον κόσμο ξακουστή από την ομορφιά σου,

για του Βοσπόρου τα νερά και την Αγιά Σοφιά σου.

Πόλη, Κωνσταντινούπολη, πατρίδα μου χαμένη,

η θύμησή σου στην καρδιά νοσταλγικά μου μένει.

Κι’ όσο κι αν είμαι μακριά απ’ τ’άγια χώματά σου,

ο λογισμός μου βρίσκεται παντοτινά κοντά σου.

ΑΛΛΟΙ ΘΡΗΝΟΙ

Θρήνος της Κωνσταντινουπόλεως

Εκείνη η μέρα η σκοτεινή, αστραποκαϊμένη

της τρίτης της ασβολερής, της μαυρογελασμένης,

της θεοκαρβουνόκαυστης, πουμπαρδοχαλασμένης,

έχασε μάνα το παιδί και το παιδίν τη μάναν,

και των κυρούδων τα παιδιά υπάν ασβολωμένα,

δεμένα από το σφόνδυλα όλα αλυσοδεμένα

δεμένα από τον τράχηλον και το ουαί φωνάζουν.

με την τρομάραν την πολλήν, με θρηνισμόν καρδιάς· [. . .]

να πάτε όλοι κατ' εχθρών, κατά των Μουσουλμάνων,
και δεύτε εις εκδίκησιν, τρέχετε μη σταθήτε,
τον Μαχουμέτην σφάξετε, μηδέν αναμελείτε,
την πίστιν των την σκυλικήν να την λακτοπατήτε. [. . .]
ω, Κωνσταντίνε Δράγαζη, κακήν τύχην οπού 'χες,
και τι να λέγω, ουκ ημπορώ, και τι να γράφω ουκ οίδα,
σκοτίζει μου το λογισμόν ο χαλασμός της πόλης.

Ανακάλημα Κωνσταντινουπόλεως

“Καράβιν πόθεν έρκεσαι και πόθεν κατεβαίνεις;”
“Έρχομαι ακ τ' ανάθεμα κ' εκ το βαρύν το σκότος,
ακ την αστραποχάλαζην, ακ την ανεμοζάλην·
από την Πόλην έρχομαι την αστραποκαμένην.
Εγώ γομάρι δε βαστώ, αμέ μαντάτα φέρνω
κακά δια τους χριστιανούς, πικρά και δολωμένα:
Οι Τούρκοι ότε ήρθασιν, επήρασιν την Πόλην
απώλεσαν τους χριστιανούς εκεί και πανταχόθεν”.

Το караβάκι: Προποντίδος,

Καταγραφή: Σίμων Καράς.

Το караβάκι, σανταλένια μ' άειντε, το караβάκι πώρχεται,
από μεσ' από την Πόλη, κλαίει η καρδιά μ' και δε μερώνει.
Έχει πανιά, χάνομαι για σένα, έχει πανιά μεταξωτά
ωφ και πράσινες κορδέλλες, σαν ταις Σμιτιαναίς κοπέλλαις
Μέσα ειν' η αγάπη μου, μέσα είν' ο καλός μου

τα ματάκια και το φώς μου.

(Παρά το ότι είναι μεταγενέστερο του 15ου αιώνα και καθαρά ερωτικό η έμμεση αναφορά στην 'Αλωση ενυπάρχει με τον στοίχο "...το καραβάκι πώρχεται, από μεσ' από την Πόλη, κλαίει η καρδιά μ' και δε μερώνει...")

Σημαίνει ο Θος, σημαίνει η γη: Νεοχωρίου Χαλκιδικής

Σημαίνει ο Θος, σημαίνει η γη

σημαίνουν τα ουράνια

σημαίνει κι η Αγιά Σοφιά

το μέγα μοναστήρι

Ψέλνει διξιά η βασιλιάς

ζιρβά η Πατριάρχης

Φωνή ακούστη εξ ουρανού

κι απ' αρχαγγέλου στόμα

Πάψιτι το χερουβικό

και τα άξιόν εστι μας

γιατί είναι θέλημα Θεού

η Πόλη να τουρκέψει...

Ο Κωνσταντής κι ο Κωνσταντάκης: Ηπείρου

Πουλάκι πήγε κι έκατσε

στου Κωσταντή το γόνα, Κωσταντάκη μου

άιντε στου Κωσταντή το γόνα, λεβεντάκη μου

Δεν κελαηδούσε σαν πουλί

άιντε ανθρωπινά μιλάει, Κωσταντάκη μου

άιντε ανθρωπινά μιλάει λεβεντάκη μου

Ωχ, Κωστάκη, μην την παντρεύεσαι
άιντε και μην πολλά ξοδιάζεις, Κωσταντάκη μου
άιντε και μην πολλά ξοδιάζεις, λεβεντάκη μου
Ωχ, τι σήμερα, Κώστα, θα παντρευτείς
άιντε κι αύριο θα πεθάνεις, Κωσταντάκη μου
άιντε κι αύριο θα πεθάνεις, λεβεντάκη μου.

Ναϊλοί εμάς, να βái εμάς: Πόντου

Ναϊλοί εμάς, να βái εμάς,

οι Τούρκ' την Πόλ' επαίραν

επαίραν το βασιλοσκάμν', ελάγεν αφεντία.

Μοιρολογούν τα εκκλησιάς, κλαίνε τα μοναστήρεα

κι Άι Γιάννες ο Χρυσόστομον, κλαίει δερνοκοπάται.

Μη κλαις μη κλαις Άι Γιάννε μου, και μη δερνοκοπάσαι

η Ρωμανία πέρασεν, η Ρωμανία επάρθεν

η Ρωμανία αν πέρασεν, ανθεί και φέρει κι άλλο

η Ρωμανία αν πέρασεν πάλι θα ξανανθίσει

Κι η Δέσποινα ως τ' άκουσε: Ριζίτικο

Και δώστε λόγο στη Φραγκιά

την Πόλη επήρε ο Τούρκος

Κι η Δέσποινα ως τ' άκουσε

τα μάτια τς εδακρύσαν

Κι ο Μιχαήλ κι ο Γαβριήλ

την επαρηγορήσαν

Σώπασε αφέντρα και κυρά

πάλι δικά μας θα 'ναι

πάλι με χρόνια με καιρούς...

Ισείς πουλιά μ' πιτούμενα: Νιγρίτα Σερρών

Ισείς πουλιά μ' πιτούμενα,

πιτάτε στον αέρα

χαμπέρ να πάτι στο Μοριά,

χαμπέρι στην Ελλάδα

Τούρκοι την Πόλη πήρανε,

πήραν τη Σαλονίκη

Πήραν και την Αγιά Σοφιά,

το μέγα μοναστήρι

Πόχει τριακόσια σήμαντρα...

Του Μικροκωνσταντίνου: Ηπείρου

Ο Κωσταντής κι ο Κωσταντάς, και τ' άξιο παλικάρι

το Μάη επαντρεύτηκε, το Μάη βάζει αμπέλι

το Μάη του 'ρθε μήνυμα να πάει στο σεφέρι.

Τη μάνα του ν' εφώναξε, τη μάνα του φωνάζει

Μάνα μ' έχε τη νύφη σου, νυφούλα σου γραμμένη

να μην την εχωρίσετε ώσπου να πάω και να 'ρθω...

Τρία καράβια φεύγουνι: Θράκης

Τρία καρά- κρουσταλλένια μου,

τρία καράβια φεύγουνι

που μέσα που την Πόλη,

κλαίει καρδιά μας

κλαίει κι αναστενάζει

το 'να φορτώνει το Σταυρό

κι τ' άλλο του Βαγγέλιου

του τρίτου του καλύτερου

την Άγια Τράπεζά μας

[μη μας την πάρουν τα σκυλιά

κι μας τη μαγαρίσουν

Η Παναγιά αναστέναξι

κι δάκρυσαν οι 'κόνις...]

Της καλογριάς: Ηπείρου

Καλογριά τηγάνιζε ψαράκια στο τηγάνι

και μια φωνή, ψιλή φωνή, απανωθιό της λέγει

Πάψε γριά το μαγεριό κι η Πόλη θα τουρκέψει.

Όταν τα ψάρια πεταχτούν και βγουν και ζωντανέψουν,

τότε κι ο Τούρκος θα να μπει κι η Πόλη θα τουρκέψει.

Τα ψάρια πεταχτήκανε, τα ψάρια ζωντανέψαν

κι ο αμηνάς εσέβηκεν με τ' άλογο καβάλα.

Του Αλέξανδρου και του Κωσταντή: Καισσάνης Θράκης

Αλέξανδρος ο βασιλιάς κι ο Κωσταντής αντάμα

μαζ' έτρωγαν, μαζ' έπιναν σε μαρμαρένια τάβλα

μαζ' είχαν αλόγατά τς στο πλάγι τους δεμένα

[Κι εκεί που τρώγαν κι έπιναν και που χαροκοπούσαν]

κι ένα μικρό παιδόπουλο πααίνει και τους λέγει:

Καλά τρώτε και πίνετε καλά γλεντοκοπάτε

Μα ο Τούρκος πάτ'σε το Ρωμιό, πήρε τ' βασιλοσύνη

Αν πάτ'σε ο Τούρκος το Ρωμιό, πήρε και τ' βασιλοσύνη

τα ψάρια όπου ψένομεν στην κρύα βρύσ' να πέσουν...

[πηδούν τα ψάρια 'π' τον νταβά μισοτηγανισμένα
κι απ' τον Θιο ακούν λαλιά, η Πόλη θα τουρκέψει]

Γιατί πουλί μ' δεν κελαηδείς: Θράκης

«Γιατί πουλί μ' δεν κελαηδείς πως κελαηδούσες πρώτα;

Για πως μπορώ να κελαηδώ ;

Με κόψαν τα φτερούδια μου, με πήραν τη λαλιά μου

Μας πήρανε μπρ' αμάν την Πόλη μας και την Αγιά Σοφιά? μας

Κλαίγει πικράν η Παναγιά.

Πηγή: fdathanasiou.wordpress.com